

ля II-ої світової війни, переходу до динамічного розвитку азійських та латиноамериканських «нових індустріальних країн» і Китаю подолання впливу зазначених зовнішніх факторів може розпочатися лише при створенні всередині країн СНД необхідних економічних та політичних умов для динамічної інтенсифікації власної економіки. Лише послідовна політика економічної модернізації може дозволити основній частині провідних за господарськими показниками нових незалежних країн (в тому числі й Україні) у середньостроковій перспективі зайняти вагомe місце в системі глобального поділу праці, оптимізувати можливості використання сукупності найбільш ефективних видів та форм міжнародної спеціалізації та кооперації виробництва для потреб суттєвого підвищення рівня їх національних економік. Для цього насамперед необхідно позбутися того імітаційного характеру господарських реформ, який за свідченням російського вченого П. Ореховського є головною причиною гальмування процесів переходу до інноваційної моделі розвитку національної економіки [9].

Список використаних джерел

1. Основные социально-экономические показатели государств – участников СНГ за 1992 (1994)–2010 гг. Таблица 1. – Минск: Департамент экономического сотрудничества Исполкома СНГ, 2011. – С. 1.
2. Підрахунки за даними: УРСР у цифрах 1990. – К.:Техніка, 1991. – С. 22, 142, 206–207.
3. <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>.
4. Там же.
5. Основные социально-экономические показатели государств – участников СНГ за 1992 (1994) – 2010 годы, таблица 13. – С. 27.
6. GDP per capita. IMF. World Economic Outlook. Database, April 2011.
7. The 2010 Corruption Perception Index. Transparency International. 2010.
8. Основные социально – экономические показатели государств – участников СНГ за 1992 (1994) – 2010 годы, таблица 12, с. 22–26.
9. Ореховский П. Власть и инновации (почему в России не получается построить инновационную экономику) // «Общество и экономика», № 8-9. – 2009. – С. 116.

УДК 338.242:65.012.8

ВАСИЛЬЦІВ Т.Г.,
Львівська комерційна академія,
професор кафедри економіки підприємства,
д.е.н., доц.

ОКРЕСЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА З ПОГЛЯДУ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ НА ЇЇ МІСЦЕ У СИСТЕМІ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Анотація. Узагальнено концептуальні підходи до визначення суті поняття безпеки держави, уточнено місце і роль економічної безпеки підприємництва в системі безпеки держави та обґрунтовано мету, стратегічні пріоритети і засоби стратегії зміцнення економічної безпеки підприємництва.

Ключові слова: економічна безпека держави, розвиток і безпека підприємництва, стратегія зміцнення.

Аннотация. Обобщенно концептуальные подходы к определению сущностных характеристик понятия безопасности государства, уточнено место и роль экономической безопасности предпринимательства в системе безопасности государства и обоснованно цели, стратегические приоритеты и средства стратегии укрепления экономической безопасности предпринимательства.

Ключевые слова: экономическая безопасность государства, развитие и безопасность предпринимательства, стратегия усиления.

Annotation. Conceptual determination of the state safety are generalized, a place and role of economic entrepreneurship security in the system of the state safety is specified and purpose, strategic priorities and facilities of strategy of economic entrepreneurship security are grounded.

Keywords: economic security of the state, development and safety of entrepreneurship, strategy of strengthening.

Актуальність проблеми окреслення стратегії зміцнення економічної безпеки підприємництва засвідчує визначальна роль розвитку підприємництва у зміцненні безпеки національної економіки, оскільки остання є складною багаторівневою системою, яка неодмінно потребує захисту всіх її компонент на різних рівнях ієрархії управління економікою: держави, регіону, галузі, сектора економіки, окремого підприємства, особи. Водночас неналежний рівень безпеки підприємництва потрібно визнати одним з основних чинників, який перешкоджає подальшому його розвитку в Україні та досягненню його показників рівня розвинених держав (йдеться насамперед про показники кількості діючих, новостворюваних підприємств, їх життєздатність протягом тривалого періоду часу, ефективність використання ресурсного потенціалу та практично про усі соціальні показники бізнесу).

Необхідність удосконалення державної політики зміцнення економічної безпеки підприємництва посилюється у періоди соціально-економічної нестабільності, кризи, трансформації системи державного управління. Посттрансформаційний етап розвитку економіки характеризується її «розподільчим» типом, процесами перерозподілу власності, зміною форм та суб'єктів управління економічними процесами, виникненням конфлікту інтересів суспільно-політичних груп і призводить до посилення системних ризиків підприємницької діяльності. Внаслідок цього первинні економічні агенти не мотивовані здійснювати легальне господарювання, довгострокові капіталовкладення (в інноваційній сфері та у низькорентабельних і капіталомістких галузях) і забезпечувати структурні зрушення в соціально-економічній системі країни, формувати ресурсну базу економічного розвитку. Напрями та засоби удосконалення державної політики нейтралізації цих ризиків повинні враховувати їх типологізацію за: наслідками конфлікту інституційних інтересів; способами нелегітимного набуття права власності та корупційними явищами у системі державного управління; перешкодами детінізації економіки; передумовами несумлінної конкуренції.

При розгляді системи економічної безпеки підприємництва необхідно опиратись на важливі теоретичні положення загальної теорії систем, застосування яких до економічної безпеки підприємництва як складної, багаторівневої, поліваріантної і багатоцільової системи дозволяє окреслити як її визначальні характеристики суб'єкти, об'єкти, життєво важливі інтереси (мету системи), функції, засоби досягнення інтересів та форми їх фінансування.

Додамо, що потреба у зміцненні економічної безпеки підприємництва (зокрема, як чинника економічної безпеки держави) актуалізується в умовах ринкової системи господарювання, оскільки входить до переліку життєво необхідних елементів ефективного функціонування соціальної та економічної системи суспільства, механізму управління нею, забезпечення її захисту та розвитку. Це, в свою чергу, визначає засади взаємної відповідальності суб'єктів підприємництва та органів державного управління за порушення принципів створення безпечного економічного середовища.

Отже, метою цієї статті є узагальнення концептуальних підходів до визначення суті поняття безпеки держави, уточнення місця і ролі економічної безпеки підприємництва в системі безпеки держави, а також обґрунтування мети, стратегічних пріоритетів і засобів стратегії зміцнення економічної безпеки підприємництва.

Як і будь-який інший суб'єкт (чи система), держава потребує захисту власних інтересів, передусім в економічній сфері. Отже, доцільно обґрунтувати досконаліші теоретичні засади понять економічної безпеки держави, підприємництва та його місця в першій.

Категорія «економічна безпека» та її структурні, функціональні компоненти, у тому числі за рівнями ієрархії управління, почали вивчатися в Україні відносно недавно – з початку 90-х років минулого століття, що певною мірою пов'язано із здобуттям Україною незалежності, формуванням державності, становленням національних економічних інтересів. Як зазначає Г. Пастернак-Таранушенко у своїй праці «Економічна безпека держави» – одному з перших наукових вітчизняних досліджень поняття економічної безпеки, держава – це організаційно-керівне утворення, яке створює суспільство для організації та управління країною з метою забезпечення суспільних потреб, потреб населення та кожного її громадянина [1, с.8]. У свою чергу, найпершою потребою особи, населення і суспільства є захист від військових, кримінальних, правових та економічних зазіхань на їх свободу, майно, інтереси, а найважливішими національними інтересами держави є: територіальна цілісність країни; державне самовизначення та політичне самоуправління народу; належне місце у світовому співтоваристві; процвітання країни і її населення на основі забезпечення прав особи та благополуччя всіх складників його соціальних груп.

Водночас, з метою усвідомлення місця економічної безпеки підприємництва у системі безпеки держави доцільно провести декомпонувannya останньої. Так, Я. Жаліло розглядає такі три основних рівні національної економічної безпеки: держави загалом, суб'єкта господарювання (підприємства) та особи, а критеріальною ознакою поділу інтересів економічної безпеки різних рівнів ієрархії управління економікою вважає зміст відтворювальних процесів [2]. На рівні підприємства – це забезпечення процесу виробництва; особи – споживання; соціально-економічної системи – перерозподіл ресурсів.

Разом з тим, видається доцільним перелік «вертикальних» рівнів поняття національної економічної безпеки розглядати дещо ширше, оскільки за наведеного підходу систему важко досліджувати, наприклад, у галузевотериторіальному аспекті, що потребує внесення до ієрархії рівнів економічної безпеки держави таких компонент – регіону, галузі, сектора економіки тощо. Крім того, системне усвідомлення змісту економічної безпеки держави потребує обґрунтування визначення процесу її забезпечення та функціонування взаємозв'язків її елементів (як системи) у динаміці: існуючий рівень та захищеність інтересів у майбутньому; здатність до розвитку тощо.

Принципово інший характер пріоритетності щодо рівнів гарантування економічної безпеки держави пропонує А. Сухоруков, який доводить, що під економічною безпекою потрібно розуміти сукупність умов, при яких зберігається здатність країни підтримувати конкурентоспроможність економіки, ефективно захищати економічні інтереси держави і протистояти зовнішнім економічним загрозам, використовувати конкурентні переваги в міжнародному поділі праці [3, с.49]. Згідно поданого визначення головним завданням в системі пріоритетів безпеки держави є реалізація конкурентного потенціалу держави у світовій економіці за умови одночасного недопущення ризиків внаслідок дії глобальної конкуренції. Вважаємо, що цей науковий доробок дозволяє усвідомити дещо ширші межі багаторівневої системи безпеки держави.

А. Качинський додає, що частина економічних, юридичних, математичних наук, політологія, теорія міжнародних відносин, конфліктологія, військові та інші науки різнобічно звернені до проблем безпеки і виступа-

ють як спеціальні напрями загальної теорії безпеки – системи знань про захищеність соціально-економічної системи (основою якої є людина) від загроз, джерелами яких є соціальне, природне і техногенне середовище [4].

Г. Новицький у праці «Теоретико-правові основи забезпечення національної безпеки України» доходить логічного висновку, що економічну безпеку держави доцільно розглядати лише з точки зору загальної теорії систем, система безпеки носить функціональний характер та включає дві групи суб'єктів (забезпечення безпеки та доступу до життєво важливих цінностей), ситуаційну систему безпеки (яка містить життєво важливі цінності, ситуаційні умови та норми права) [5, с.90-92]. Водночас, науковець не розглядає в межах аналізованої системи рівнів її забезпечення, що могло б в подальшому стати основою виокремлення конкретних суб'єктів вказаних життєво важливих інтересів.

Поліструктурність категорії економічної безпеки держави доводить О. Власюк, виділяючи при цьому такі її рівні, як: міжнародний (глобальний та регіональний); національний (державний і недержавний); корпоративний (суб'єкта первинної ланки економіки, об'єднання підприємств); особистий (фізичних і юридичних осіб) [6, с.6].

У країнах Західної Європи термін «економічна безпека» з'явився у 70-тих роках і спрощено трактувався «як економічний метод забезпечення національної безпеки». Сьогодні поняття економічної безпеки держави, як правило, трактують як загальнонаціональний комплекс заходів, спрямованих на забезпечення стійкого розвитку та удосконалення структури економіки, створення механізму протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам. Відповідно пріоритетами в зміцненні безпеки країн Західної Європи виступають благополуччя, захищеність громадянства і т. ін.

В. Сенчагов у праці «Экономическая безопасность России» [7, с. 72] дає таке визначення поняття «економічна безпека держави» – рівень розвитку економіки та інститутів влади, за якого забезпечується гарантований захист національних інтересів, соціально орієнтований розвиток країни загалом, належний оборонний потенціал навіть за найбільш несприятливих умов розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів. Г. Вечканов [8, с. 31-32] доповнює це визначення рівнем сформованості спеціально створених у країні правових норм, законодавчих та виконавчих органів, а також засобів, методів та напрямів, які забезпечують надійний захист національних інтересів.

В. Акімов, Є. Бридун та М. Ватагін [9, с. 26-29], обґрунтовуючи своє визначення суті поняття «економічна безпека держави», вносять до стану захищеності інтересів соціально-економічної системи можливість забезпечення її сталого розвитку, а під економічною безпекою розуміють сукупність умов та факторів, які забезпечують незалежність національної економіки, її стабільність та стійкість, здатність до постійного оновлення і удосконалення; захищеність економічних, політичних, екологічних, правових та інших потреб суспільства і його громадян; забезпечення передумов для виживання в умовах кризи та майбутнього розвитку; захист життєво важливих інтересів країни та її території, зважаючи на ресурсний потенціал, збалансованість та динаміку розвитку; створення внутрішнього імунітету та зовнішньої захищеності від дестабілізаційних впливів; конкурентоспроможність країни на світових ринках, об'єктів і територій на внутрішньому ринку та стійкості фінансового становища; забезпечення належних умов життя та стійкого розвитку особистості, збереження екології. Загальною умовою вирішення проблем економічної безпеки за кожним з цих напрямів є наявність ресурсів для розширеного відтворення економічного потенціалу. Таке визначення суті поняття «економічна безпека держави» вважаємо найбільш повним і комплексним. Воно також може бути методичною основою для визначення місця і ролі у ній економічної безпеки підприємництва.

Необхідно визнати, що в умовах глобалізації світової економіки, вступу країни до міжнародних інтеграційних об'єднань об'єктивно формується потреба у врахуванні чинників впливу так званого вищого рівня системи управління економічною безпекою держави. Йдеться про світову економічну систему, в межах якої захищеність економічних інтересів країни визначається рівнем розвитку національної економіки, її конкурентоспроможності на світовому ринку, внеском у світове господарство.

Наголосимо, що економічна безпека підприємництва відіграє визначальну роль у зміцненні безпеки держави і є передумовою стабільного розвитку її економіки. Такий висновок можна зробити, виходячи з того, що існує взаємозалежність між розвитком підприємництва і забезпеченням таких функціональних складників безпеки держави, як: фінансовий, соціальний, технологічний, продовольчий, зовнішньоекономічний, демографічний, енергетичний, екологічний. Усвідомлення місця економічної безпеки підприємництва у системі безпеки держави дозволяє також більш ґрунтовано підійти до обґрунтування змісту цієї економічної категорії.

Водночас, вітчизняне програмування розвитку підприємництва не лише не в змозі увібрати в себе функцію забезпечення економічної безпеки підприємництва, а й саме характеризується значними недоліками, які в поєднанні з системними перешкодами розвитку підприємництва не дозволяють сформувати належне економічне та правове бізнес-середовище. Враховуючи значну взаємообумовленість (визнану на вищому рівні державного управління) економічної безпеки підприємництва та соціально-економічного розвитку держави, гарантування її економічної безпеки, добробуту громадян, вважаємо, що доцільно започаткувати практику розробки і реалізації заходів Національної програми забезпечення економічної безпеки підприємництва в Україні. Заходи цієї програми мають ґрунтуватись на затвердженій Стратегії, а імплементація цього стратегічного програмного документа у вітчизняну систему програмування державної соціально-економічної політики може бути здійснена за такими напрямками:

1) прийняття та реалізація окремої загальнодержавної програми (яка може реалізовуватись центральними органами державного управління, а фінансові ресурси на конкурсних засадах рівномірно або за погодженням принципом розподіляться за регіонами країни або передбачати розробку і реалізацію регіональних та місцевих програм);

2) прийняття та реалізація загальнодержавної програми, в межах якої програма сприяння розвитку сектора малого підприємництва буде представлена окремим розділом;

3) внесення заходів із забезпечення економічної безпеки підприємництва до програм соціально-економічного розвитку держави або програм в межах реалізації Стратегії національної безпеки України, прийнятої у 2007 р. Останнє передбачає внесення або окремих індикаторів чи інтегрального показника рівня економічної безпеки підприємництва до методики оцінки економічної безпеки України.

Відповідно до теоретико-методологічних засад економічної безпеки підприємництва, метою стратегії її забезпечення варто визначити забезпечення високого рівня життєздатності підприємництва від екзогенних та ендогенних загроз і досягнення мети системи (задоволення сукупності економічних потреб суб'єктів підприємництва, держави, її громадян, досягнення яких забезпечує вільний, рівний доступ та сприятливе економіко-правове середовище підприємницької діяльності, а також сталий, структурно збалансований і пропорційний розвиток економіки). Досягнення цього є можливим за рахунок реалізації державної політики забезпечення економічної безпеки підприємництва, яка передбачає формування сприятливих макроекономічних засад здійснення підприємницької діяльності, розвиток фінансової бази підприємництва, його інноваційно-інвестиційного потенціалу, експортних можливостей, виробничої бази та ін. Відповідно до цього мають бути визнані принципи, пріоритетні завдання та механізми забезпечення інтересів життєздатності підприємництва від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Наголосимо, що правовою основою розробки і реалізації стратегії забезпечення економічної безпеки підприємництва в Україні є Конституція України, нормативно-правова база у сфері національної економічної безпеки, а також нормативно-правові акти, які визначають засади функціонування і розвитку підприємництва, доповнені Указом Президента України про стратегію економічної безпеки підприємництва та відповідними програмними документами стратегічного і тактичного характеру. У сукупності зазначені нормативно-правові акти сформулюють засади державної політики зміцнення економічної безпеки підприємництва в Україні. Важливими аспектами цієї політики виокремимо: поступове усунення адміністративних методів державного регулювання підприємництва; нівелювання джерел зовнішніх загроз для підприємництва (зокрема зумовлених існуванням проявів криміналізації, тінізації та інших дій на основі порушень законодавства, передусім кримінального); посилення принципів ринкового саморегулювання та обмеження функцій держави через: формування інфраструктури, розвиток середнього класу, реалізацію підприємницького потенціалу та забезпечення економічної безпеки підприємництва; гарантування прав і інтересів підприємців; посилення відповідальності за неадекватну макроекономічну політику; забезпечення умов розвитку довіри до формальних інститутів, посилення ролі інституційної та колективної довіри, формування реальної єдності ринкового простору в масштабах країни із множини вузьких локальних ринків; здійснення через виробництво та відтворення правил і законів достатнього впливу на склад, структуру, економічні стратегії та поведінські стереотипи підприємництва.

Одночасно вважаємо, що до принципів державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки підприємництва варто віднести ті, дотримання яких у посттрансформаційний період розвитку вітчизняної економіки дозволить сформулювати належне середовище для активізації участі населення у підприємницькій діяльності: усвідомлення економічної безпеки підприємництва визначальним складником безпеки держави; розвиток нормативно-методичної бази безпеки підприємництва; демонополізація суспільно-економічного життя; соціальна відповідальність підприємств; вирівнення засад конкуренції суб'єктів ринку, в т.ч. у сферах економіки з різним рівнем привабливості (рентабельності); підвищення рівня прозорості відносин на зрізі «влада-бізнес»; створення стимулів до інновацій та ефективного використання ресурсного забезпечення, перевищення темпів зростання інвестицій над збільшенням обсягів споживання; адаптація суб'єктів підприємництва до конкурентної боротьби в умовах глобалізації світової економіки та сприяння розвитку їх експортного потенціалу; удосконалення галузевої структури економіки.

Водночас цей перелік можна доповнити такими важливими принципами політики (стратегії) економічної безпеки підприємництва як гарантування конституційного права громадян на здійснення підприємницької діяльності (враховуючи рівний доступ та рівні умови ведення підприємницької діяльності); підвищення показників якості життя населення до середнього рівня розвинених держав; відповідність принципам національної економічної безпеки (у контексті формування раціональної структури економіки, передусім в аспекті «виробництво – розподіл – споживання»); зміцнення конкурентоспроможності та життєздатності підприємництва; зниження рівня прямого державного втручання у господарську діяльність підприємств з одночасним гарантуванням права власності, створення об'єктивної судової системи і правового захисту інтересів суб'єктів підприємницької діяльності.

Додамо, що головними функціями державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки підприємництва доцільно насамперед визначити захист інтересів суб'єктів цієї системи (якими є підприємства, громадяни та держава), їх сталий соціальний та економічний розвиток, включаючи структурно збалансований розвиток економіки. Водночас як засоби забезпечення політики можуть застосовуватись: нормативно-правові акти; заходи соціально-психологічного, інформаційно-роз'яснювального; організаційно-інституційного характеру (враховуючи оперативний фізичний захист); регуляторна, податкова, фінансово-кредитна, інноваційно-інвестиційна політика; системи управління економічною безпекою на різних рівнях ієрархії управління. Щодо форм фінансування діяльності з реалізації заходів, спрямованих на досягнення мети стратегії забезпечення економічної безпеки підприємництва в Україні, то це - як добровільне, так і обов'язкове страхування ризиків, формування резервних фондів, а також з огляду на гостроту проблематики цільові програми і заходи з моніторингу,

прогнозування та усунення загроз економічній безпеці підприємництва на місцевому і центральному рівнях ієрархії управління економікою.

До основних проблем (завдань стратегії), на подолання яких мають бути спрямовані заходи із забезпечення економічної безпеки підприємництва в Україні, віднесемо: критично низький показник рівня сприятливості економічного та правового підприємницького середовища, зокрема у рейтингах країн, які складаються провідними міжнародними економічними організаціями; низьке значення показника інтегральної оцінки більшості функціональних складників безпеки підприємництва та незадовільні темпи їх поліпшення, погіршення значень макроекономічного, зовнішньоекономічного, інвестиційного, інноваційного функціональних складників; незадовільні показники фінансового стану та ефективності функціонування підприємств, використання ними ресурсного забезпечення; негативні тенденції щодо кількості діючих, новостворюваних та обсягів господарської діяльності підприємств; збільшення кількості кримінальних посягань, корупційних та дискримінаційних дій щодо підприємців і їх майна; низький рівень конкурентоспроможності підприємств та їх інноваційної активності.

Для розв'язання цих проблем і усунення перешкод зміцнення економічної безпеки підприємництва в Україні та її регіонах найбільш доцільною є розробка та реалізація заходів за такими напрямками (у дужках вказано операційні завдання в межах відповідного напрямку):

1) удосконалення макроекономічних характеристик підприємницького середовища (забезпечення покращення основних кількісних та якісних показників розвитку підприємництва; значне спрощення дозвільної та системи ліцензування; зниження рівня тінізації і монополізації економіки; усунення злочинних та/чи дискримінаційних дій щодо суб'єктів підприємництва);

2) зміцнення фінансової безпеки підприємництва (розвиток системи фінансового сприяння суб'єктам підприємницької діяльності; зниження рівня податкового навантаження);

3) розвиток експортного потенціалу вітчизняних суб'єктів підприємницької діяльності;

4) поліпшення інвестиційного середовища підприємництва (підвищення рівня захищеності інтересів інвесторів; стимулювання інвестицій в основний капітал);

5) забезпечення науково-технологічної компоненти підприємництва (модернізація техніко-технологічної бази підприємств; стимулювання інноваційної активності суб'єктів підприємництва; удосконалення системи захисту права власності та ін.);

6) зміцнення виробничого складника економічної безпеки підприємництва (підвищення економічної ефективності виробництва (зокрема у реальному секторі економіки) й використання ресурсів; зниження ресурсо- та енергомісткості виробництва; створення системи рівного доступу підприємств до господарських ресурсів, державних закупівель, комунального майна).

Зауважимо, що важливою умовою дієздатності заходів стратегії державної політики зміцнення економічної безпеки підприємництва в Україні має стати належний розподіл функцій, повноважень (в тому числі через нормативно-методичне забезпечення), а також відповідальності між основними (суб'єкти підприємництва, органи державного управління, громадяни) та другорядними суб'єктами (об'єднання підприємств та громадян, інші інституції) системи економічної безпеки підприємництва.

Державна політика повинна ґрунтуватись на належному ресурсному забезпеченні, яке, як правило, охоплює: інтелектуально-кадрові, фінансові, матеріально-технічні, інформаційні та інші групи ресурсів. Проте, всі вони потребують відповідного фінансування і роль держави у цьому процесі повинна бути визначальною. Як вже зазначалось, обсяги фінансових ресурсів, які виділяються в Україні на фінансування заходів розвитку підприємництва, є недостатніми. Відповідно необхідно збільшувати обсяги цільового бюджетного фінансування, зокрема заходів, спрямованих на зміцнення економічної безпеки підприємництва, а частку витрат на ці заходи доцільно поступово збільшувати до рівня аналогічних державних витрат у розвинених країнах Європи та світу.

Разом з тим важливо зосередити державне фінансування переважно на здійсненні систематичного моніторингу індикаторів, а також формуванні інформаційного забезпечення реалізації політики зміцнення економічної безпеки підприємництва в Україні. Водночас більшість заходів державної політики у цій сфері не потребують великих обсягів фінансування, а більше стосуються удосконалення системи державного регулювання економіки, підвищення ефективності дій держслужбовців – спрощення дозвільних та процедур реєстрації власності, зниження рівня податкового тиску на підприємства, забезпечення державного гарантування захисту інтересів інвесторів тощо.

Важливим аспектом удосконалення інституційного середовища економічної безпеки підприємництва в Україні (спрямованого передусім на відновлення інноваційно-інвестиційної активності і науково-технічного та технологічного потенціалу, коопераційних зв'язків у межах економіки) є сприяння створенню та розвитку техніко-впроваджувальних спеціальних економічних зон (пов'язаних із науково-виробничими та інноваційними завданнями), торгових та промислових зон (для утворення переробних підприємств, складальних цехів, створення промислових зразків та зразків інноваційної продукції, нових технологій виробництва, зорієнтованих на використання регіональних чи локальних конкурентних переваг), здійснення планування і стимулювання розвитку систем якості управління підприємствами промислових територіально-галузевих виробничих систем (кластерів), підвищення їх конкурентоспроможності, утворення на базі асоціативних підприємницьких структур (із забезпеченням відповідного фінансування їх роботи) комітетів розвитку підприємницьких мереж.

Зауважимо, що оперативні заходи державної політики зміцнення економічної безпеки підприємництва необхідно формувати за основними (найбільш незабезпеченими) характеристиками його середовища – система оподаткування, дозвільна сфера, ліцензування, державний нагляд у сфері господарської діяльності, інноваційна інфраструктура, фінансово-інвестиційне та техніко-технологічне забезпечення.

Так, раціональність системи оподаткування значною мірою визначає стимули підприємницької та ділової активності населення. В умовах надмірного податкового тиску частина підприємств чи об'єктів їх господарської діяльності об'єктивно спрямовується у тіньовий сектор, що негативно впливає на характеристики конкурентного середовища, створює переваги для тіньового сектора порівняно з суб'єктами, які здійснюють легальну підприємницьку діяльність, часто призводить до розвитку неформальних відносин між представниками органів державного управління, контролюючих структур, підприємцями і навіть до криміналізації підприємницького середовища. З метою удосконалення вітчизняної податкової системи у контексті зміцнення економічної безпеки підприємництва необхідним є внесення змін до Податкового кодексу України, норми якого мають бути сфокусовані на рівність і взаємну «симетричну» адміністративну та майнову відповідальність держави і платників податків; перегляд складу і ставок податків із метою оптимізації загального податкового навантаження та зниження рівня асиметрії його розподілу в центральній і місцеві бюджети, за видами економічної діяльності та за видами податків; реформування стягнення ПДВ та введення податку на нерухомість; забезпечення дотримання вимог Бюджетного кодексу України та законів України «Про систему оподаткування» і «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» при внесенні змін до податкового законодавства; врахування світового досвіду, зокрема принципів системи оподаткування країн-членів ЄС; сприяння розвитку інноваційно-інвестиційного типу виробництва – розширеного відтворення матеріальних благ переважно інноваційного характеру; спрощення порядку нарахування амортизації основних засобів; внесення до розрахунку бази оподаткування всіх витрат, пов'язаних із веденням бізнесу; заохочення інвестиційного використання коштів, які легалізуються; запровадження податкових стимулів до нагромадження та інвестування коштів в інноваційний сектор; звуження фінансової бази тіньового господарювання через зменшення рівня оподаткування фізичних осіб на величину документально підтверджених коштів, витрачених на розвиток людського капіталу; удосконалення правових засад оподаткування суб'єктів малого підприємництва.

Прозорість та ефективність дозвільної системи, рівність у доступі і проходженні дозвільних процедур впливають на стан сформованості конкурентного середовища, а недосконалість та складність їх проходження призводить як до руйнування засад справедливої конкуренції та економіко-правового середовища, так і до зниження рівня економічної безпеки підприємництва в Україні. З урахуванням існуючих недоліків та проблем, а також позитивного світового досвіду необхідною є реалізація заходів у контексті удосконалення вітчизняної дозвільної системи за такими напрямками: посилення контролю та відповідальності посадових осіб дозвільних органів; проведення ревізії переліку існуючих ліцензій та дозволів у всіх сферах підприємницької діяльності; покращення роботи місцевих дозвільних органів (посилення їх спеціалізації за видами дозволів; диференціація дозвільних заявок (проектів) щодо спрощення процедур і термінів погодження документів дозвільного характеру невеликими об'єктами; обов'язкове впровадження у діяльність дозвільних офісів принципу затвердження заявок за замовчуванням; внесення до порядку проходження дозвільних документів вимоги щодо попередньої письмової оцінки адміністратором дозвільного офісу пакету документів, який подається підприємцем); створення органу з контролю та моніторингу дозвільної системи; популяризація досвіду проходження дозвільних процедур та підвищення рівня обізнаності підприємців щодо прав і обов'язків дозвільних адміністраторів та посадових осіб дозвільних органів.

Завданнями політики розвитку вітчизняного інноваційного підприємництва є: формування системи ефективної міжгалузевої кооперації для забезпечення ресурсоощадних виробничих циклів; фінансово-економічне стимулювання запровадження суб'єктами підприємництва інноваційних технологій та інвестицій; створення та поширення знань між науково-дослідними інституціями та суб'єктами підприємницької діяльності; підвищення якості роботи регіональних органів державного управління у напрямі моніторингу та планування інноваційного розвитку підприємств.

Суттєвим чинником, який негативно впливає на виробничий структурний складник економічної безпеки підприємництва в Україні, є надмірна ресурсомісткість (та зокрема енергомісткість) виробництва. Тому важливими завданнями політики зміцнення економічної безпеки підприємництва в умовах зростання цін на енергоресурси визначено: посилення контролю за виробництвом і використанням паливно-енергетичних ресурсів; фінансово-економічне стимулювання енергозбереження; сприяння залученню інвестицій на оновлення та розвиток техніко-технологічної бази вітчизняних підприємств.

Для удосконалення державної політики протидії тінізації економічних відносин на субрегіональному рівні необхідною є відмова від ситуативних підходів до вирішення цієї проблеми. Для цього необхідно на центральному рівні державного управління прийняти рішення про обов'язкове включення розділу та відповідних заходів із детінізації економіки малих міст до регіональних та місцевих програм соціально-економічного розвитку. Об'єктивно, що політику детінізації економіки в малих містах України необхідно спрямувати на усунення виявлених в роботі основних аспектів тінізації за рахунок: посилення контролю за обсягами доходу (виручки) від реалізації продукції (послуг) суб'єктів підприємництва, які здійснюють діяльність на пільгових умовах оподаткування, звітності та обліку; зменшення обсягів «човникової» та неорганізованої торгівлі; покращення контролю у сфері використання земельних ресурсів; інформування населення про умови започаткування і ведення бізнесу; спрощення погоджувальних та дозвільних процедур при здійсненні підприємницької діяльності; реалізація заходів, спрямованих на нівелювання ризиків розвитку ринку праці на депресивних територіях; запровадження податкових стимулів до інвестування коштів в економіку малих міст.

Подальші наукові дослідження в окресленому напрямі мають передусім стосуватися обґрунтування тактичних засобів зміцнення економічної безпеки підприємництва України.

Список використаних джерел

1. Пастернак-Таранушенко Г. А. Економічна безпека держави. Статистику процесу забезпечення / Геннадій Адольфович Пастернак-Таранушенко; [за ред. Б. Кравченка]. – К. : Кондор, 2002. – 302 с.
2. Жаліло Я.А. Стратегія забезпечення економічної безпеки України. Пріоритети та проблеми імплементації / Ярослав Анатолійович Жаліло // В зб. : Стратегія національної безпеки України в контексті досвіду світової спільноти. – К.: Сатсанга, 2001. – 224 с.
3. Сухоруков А.І. Методологія оцінки рівня економічної безпеки / Сухоруков А.І. // Вісник КНТЕУ. – К.: Видавництво Київського Національного торговельно-економічного університету. – 2008. – № 1. – С. 49-55.
4. Качинський А.Б. Безпека, загрози і ризики: наукові концепції та математичні методи : монографія / Анатолій Броніславович Качинський. – К.: Інститут проблем національної безпеки, 2003. – 472 с.
5. Новицький Г.В. Теоретико-правові основи забезпечення національної безпеки України : монографія / Г.В. Новицький. – К. : Інтертехнологія, 2008. – 496 с.
6. Власюк О.С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку : наук. доповідь / Олександр Степанович Власюк // Нац. ін-т проблем міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. – К.: Вид-во НІПМБ, 2008. – 48 с.
7. Экономическая безопасность России: общ. курс : учеб. / Под ред. Вячеслава Константиновича Сенчагова. 2-е изд. – М. : Дело, 2005. – 896 с.
8. Вечканов Г.С. Экономическая безопасность : учеб. / Григорий Сергеевич Вечканов. – СПб. : Питер, 2007. – 384 с.
9. Актуальные проблемы устойчивого развития : кол. моногр. / В.А. Акимов, Е.В. Бридун М.Ю. Ватагин и др.; под общ. ред. И.В. Недина Е.И. Сухина. – К. : Знание Украины, 2003 . – 430 с.

УДК 334.726 (045)

ВЕРГУН В.А.,

Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
ім. Тараса Шевченка, д.е.н., проф.

ІДЕОЛОГІЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ АНТИКРИЗОВИХ СТРАТЕГІЙ МІЖНАРОДНИХ КОМПАНІЙ

Анотація. У статті розглянуто проблему взаємозв'язку і взаємодії ідеології та системи сучасного міжнародного бізнесу. Особливу увагу привернено до ідеологічної спрямованості антикризових конкурентних стратегій міжнародних компаній і тих форм, у яких вона знаходить свій практичний прояв.

Ключові слова: антикризові конкурентні стратегії, міжнародний бізнес, ідеологія міжнародного бізнесу, корпоративна соціальна відповідальність, соціалізація капіталу.

Аннотация. В статье рассматривается проблема взаимосвязи и взаимодействия идеологии и системы современного международного бизнеса. Особое внимание сконцентрировано на идеологической направленности антикризисных конкурентных стратегий международных компаний и тех форм, в которых она находит свое практическое проявление.

Ключевые слова: антикризисные конкурентные стратегии, международный бизнес, идеология международного бизнеса, корпоративная социальная ответственность, социализация капитала.

Annotation. The article deals with the interaction of modern international business system and its ideological component. Prominence is given to the ideological direction of the anti-crisis strategies of multi-national companies' competitiveness and the applied conceptualization of its forms.

Keywords: anti-crisis competitive strategies, international business, the ideology of international business, corporate social responsibility, socialization of capital.

Нові явища і процеси, що відбуваються в інституційній і функціональній структурах сучасного міжнародного бізнесу під впливом глобалізаційних процесів, науково-технічної революції, факторів зовнішнього середовища посилили, окрім іншого, актуальність проблематики взаємозв'язку і взаємодії ідеології та міжнародного бізнесу, ідеологічної спрямованості антикризових конкурентних стратегій його суб'єктів.

Антикризові конкурентні стратегії виступають тими структурними елементами міжнародного бізнесу при допомозі яких його суб'єкти і, перш за все, транснаціональні компанії, реалізують мету і завдання своєї діяльності. Такі поняття як «міжнародний бізнес», «конкурентні стратегії» за своїм змістом й економічною сутністю є досить складними і багатограними, їх вивчення можливе й необхідне на різних рівнях теоретичного аналізу та узагальнення, що вимагає чіткого, системного методологічного підходу до визначення критеріїв, принципів, логіки взаємодії й субординації понять «ідеологія – міжнародний бізнес», «ідеологія – конкурентна стратегія», співвідношення у тріаді «сфера діяльності – категорія – наука».

З часів СРСР, тлумачні словники, економічні, філософські, політичні, юридичні енциклопедії та довідники в поняття «бізнес» вкладали відверто негативний, у тому числі й ідеологічний, зміст, оскільки вважалося, що